سیاسەت پاشدەرچونی 'ترەمپ': خوێندنەوەیەکی ئەفلاتونی ... نەوزاد جەمال

لەکاتی نووسینی ئەم بابەتەدا، مەلایەک لەوتاری هەینیدا دەیوت: 'هیلاری' بێ یا 'ترەمپ'، زۆرانبازی گوێدرێژو فیلەکەی باخچەی ئاژەڵەکان بۆئێمەچی! لەبازاڕیشدا کوردێکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان هاوڕێکەی ماچکرد کاتێ بیستی 'ترەمپ'بردویەتەوە! بەڕای ئەو، کاندێکی سەرسەختە کە لەباتی پەیمانی ئەتۆمی، گورزی بەزەبر لەرژێمی ئێران بوەشێنێت!

لەم دوونموونەوە دەردەکەوێت کە هەڵبژاردنەکەی ئەمریکا لەسەرتاسەری جیهاندا کاردانەوەی خۆی هەیە. ئەگەرچی بەدرێژایی ئەمساڵ، لەو هەموو وتارەی ئەگەرەکانی دەرچوونی دووکاندیدەکەی لێکدەدایەوە بێزاردەبوویت. بەڵام. پێدەچێت چیرۆکەکە لەئەنجامەکانی دەنگدانەکەدا کۆتایی نەیەت، بەڵکو لەکاردانەوە ناوخۆیی و جیهانییەکاندا درێژەی هەبێت، بەتایبەت کە 'ترەمپ' پێدەنێتە نێو کۆشکی سپیەوە.
پرسیارە جەوهەرییەکەش ئەوەیە: ئایا شتێک دەمێنێتەوە بەناوی سیاسەتکاریی وەک پیشەیەکی خاوەن دسپلین و بنەمای بابەتی و خۆیی؟ ڕەنگە، تێزەکانی سۆسۆلیگی ناسراو 'ماکس ڤیبەر' لەم ساتەوەختەوە بێواتەوە مێژووەوەو زیاتر 'ئەفلاتون' و لێکدانەوە مێژوویەکەی 'مارکس' (لویس بۆناپارت "لەهەژدەی برومیردا) روونتر وەڵاممان بدەنەوە. لێرەدا جەخت لەتێزەکانی 'ئەفلاتون' سەبارەت بەفەرمانڕەوا لەکتێبی 'کۆمار'دا دەکەمەوە.

بەدەرچوونی 'ترەمپ' ئیتر شتێک بەناوی بنەمای خۆیی و بابەتی وەک پێشمەرجی سەرکردەی سیاسی نەمایەوە. هەلومەرجی مێژوویی و کولتوری و سیاسی جیهان و بارودۆخی ئابوری، خوازیاری کاراکتەرێکی ترە. بەدەر لەم راستییەش، لەمێژووی فەرمانڕەوایەتییدا دەرچوونی ئەو کەسە شتێکی سەیرو دانسقەش نییە. تەنانەت، لەفیلمکارتۆنی ناسراو "خێزای سیمسن" لەساڵی (٢٠٠٠) باسی دەرچوونی ترەمپ دەکات وەک گاڵتەجاڕییەکی سیاسی!
بەهەمان نەفەس، پاش بردنەوەی زۆرینەی دەنگەکان، لەلایەن ترەمپەوە کۆمەڵێک راوبۆچوونی جیاواز لەمیدیاکانەوە باس لەدیاردەیەکی نوێ

دەکەن لەسیاسەتی ئەمریکادا کە ئەویش کۆتاییهاتنی دامەزراوەی سیاسەت (Establishment) و کۆتایی سیاسەتی دیمۆکراسی. لەبەرامبەردا، سەرهەڵدانی توندڕەوەی و ناپیشەیی و پۆپلیزم و راسیزم و شۆڤینیزم و هتد دەبێتە شتێکی ئاسایی. ئیدی، سەرکەوتنی ترەمپ ساتەوەختی تەقینەوەی پشێویی نەژادی و کاردانەوەی ترە کە بەداویدادێت.
بەڵێ، زۆرێک دەپرسن: ئایا هۆکاری سەرکەوتنی کەسێکی وەک ترەمپ چییە؟ ئایا لەڕوانگەی سایکۆلۆیجیەکەوە, دەربڕی دەروونێکی نووستوی ئەمریکایە؟ ئایا دەربڕی ئەو دەنگانەیە کە لەجیهان دا بڵاون و بەمجۆرە نموونەی خۆیان لەترەمپدا دەبیننەوە؟ ئایا، ترەمپ کاراکتەرو کەسێتی و جیهانبینی ئەمریکییە کە هێزو پارەو توندرەوییە؟

بێگومان، ترەمپ هەم تەخبوونەوەی دیاردەی سەرکردەی پۆپۆلیست و هەم کەسێکی بەڕەفتارو وتار رادیکاڵە و زبرە. لەکەنەستی جەماوەری ئەمریکادا هاولفی و هاوشانی “پوتین”ە کە ئەمریکا لەو نەرمەلیقەیی “سیاسەتی کەریکتە”ی ئۆباما رزگارکات. گەڕانەوەی شکۆ بۆ ئەمریکا و دەسەڵاتەکانی لەجیهاندا وەک پۆلیسە ئازاکەو تەرەزانی گەمە نێودەوڵەتییەکان.
دیارە, سەرمایەی ترەمپ سەرمایەی مەعریفەی بەڕێوەبردنی دەسەڵات و پیشەی سیاسەت نییە، بەڵکو سامان و دەموزمانە زبرو قسە سەیروسەمەرەکانییەتی کە بەشێکی باشی شەقامی ئەمریکی سەرسامدەکات. یاریکردن بەسیاسەتی ناسنامە(Identity Politics)، وروژاندنی ترس و زەقکردنەوەی سپی و مەکسیکەیان و دەرکردنیان و فریودان، زەمینەی سەرکەوتنییەتی.

سەرباری ئەم خەسڵەتانە، بە وڵاتێکی وا دێرین لەدیمکوراسی و خاوەنی شۆڕشی گەورەو دەستزامار بەجەنگی ناوخۆیی، چۆن رێیتێدەچێت کەسێتییەکی وا بودەڵەیە دەربچێت؟ ئایا کەلەبەرێک لەسیستمی سیاسی و دیومکراسی ئەمریکیدایە؟ یاهەژانێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی بەڕێوەیە؟ یا لێکەوتەی قەیرانێکی سەرتاپاگیرە؟ یا ترەمپ دەرهاویشتەی دەنگدەرگەلێکە کە نوێنەرایەتی سیاسی ماف و خواستەکانی وونکردووە؟
بەڕای من دوو هۆکار دەتوانن وێنەیەکی روونترمان لەسەر دەرچوونی ئەو کاراکتەرە بدەنێ: هۆکاری خۆیی ئەمریکا. هۆکاری دەرەکی لەسەرئاستی جیهان. دەکرێت سەرەداوی هۆکارە ناوخۆییەکە لە تێزەکانی ‘ئەفلاتون’ەوە هەڵبگەزین. هەڵبەت، ئەگەرچی ‘کۆمار’ کتێبێکی پەروەردەی سیاسی و مەدەنییە، دەستنیشانی جۆرەکانی فەرمانڕەوایی

لەشاردەوڵەتدا دەکات. چونکە، ئەفلاتون لێکچوونێک لەنێوان فۆرمی فەرمانڕەوایەتی و کەسێتی مرۆڤەکاندا دەکات.
پێیوایە ‘دەوڵەت وەک مرۆڤەو بەهەمان کاراکتەرو کەسێتی مرۆڤ پەرەدەسەنێت’. لەزاری ‘سۆکرات’ەوە، ئەفلاتون دەستنیشانی هۆکارەکانی داتەپینی فەرمانڕەوا لەئاستێکی باڵاو نموونەیەوە بۆ زەنگاوی گەندەڵی رەوشتی دەکات. لەو سۆنگەوە، بەراوردێکی نێوان شارو ڕۆح دەکات. لەبەرئەوە، هەموو جۆریکی فەرمانڕەوایەتی رەنگدانەوەی کەسێتی فەرمانڕەوایەو سیستمی حوکمڕانی بەهۆی ئەو ئامانجانەی کە بەدیدەهێنن پێناسەدەکرێت.

ئیدی، جۆرەکانی فەرمانڕەوا ئەو ئامانج و خواستە دەهێننەدی کە لەپێناویدا دامەزراوە. بۆنموونە، مۆدێلی ئەلیگارشی(ساماندارەکان) جەخت لە سامان و پارە دەکەنەوە. لەمۆدێلی دیموکراسیدا، ئازادی بەرزترین چاکەیە. بەڵام، لە ستەمکاریدا(tyranny) بەدیهاتنی ویستی ستەمکار سەرتۆپی فەرمانڕەوایەتییە. ئاشکرایە، ئەفلاتون هەرسێ مۆدێلەکەی فەرمانڕەوایەتی رەتدەکاتەوە. چونکە، هیچیان لەپێناو دادوەری و چاکەی باڵادا نەهاتوونەتەدی. بەڵام، کێشەی رژێمی ئەلیگارشی لەوەدایە کە دەوڵەمەندو پارەدار خاوەنهێزو دەسەڵاتەو هەژارەکان وەلادەنرێت. قەیرانی دیموکراسیش لەوەدایە کە ئازادی زۆرینە دەبێە هێزی خەڵکی. هاوکات، مەترسی رژێمی ستەمکاری ئەوەیە کە لەلایەن تاکەکسەکەوە کە نەدادپەروەرە، نەخاوەن خەسڵەتی پێویستی فەرمانڕەوایەتییە، بەڕێوەدەبرێت.

لێرەوە، گرفتەکە لەوەدایە چۆن وڵاتێکی دیموکراسی وەک ئەمریکا بەرەو لێواری شێوان و فەرمانڕەوایەک کە زەنگی جەنگی نەژادی دەڕوات؟ چۆن دەکرێت ستەمکارێک لەهەناوی دیموکراسیەوە بێتەدەر؟
بەگومان، وەڵامی ئەفلاتون ئەوەیە کە دیموکراسی ‘فۆرمێکی سەرنجڕاکێشی فەرمانڕەوایەتییەو پڕە لەفرەیی و نارێکوپێکی و پێدانی جۆرێک لەیەکسانی بە هاوشانەکان و نایەکسانەکان وەک یەک’.
هەربۆیە، بەدەربڕینی سۆکرات دیموکراسی جۆرێکە لەئەنارشیزم-بێسەروبەری خوازراو. ئیدی، لەم فەرمانڕەوایەتییەوە ، ستەمکار بەئاسانی سەردەرهێنێت. وەکچۆن، رێیتێدەچێت لە دیموکراسیەوە ستەمکار بکەوێتەوە، ئاوەهاش دیمکوراسی لە ئەلیگارشیەوە بکەوێتەوە. حەزو مەیلی ناهاوسەنگ بۆ دەرفەتی ئازاد، جۆرێک لەستەمکاری دەخوازێت.
لێرەدا، لۆجیکێک هەیە کە چۆن دینامیکیەتی گۆڕان لە ئەلیگارشیەوە بۆ دیموکراسی و لەوێشەوە بۆ ستەمکاریی ئاسانە. چونکە، هەر

رژێمەکیان وەک پەرچەکرداری رژێمەکەی پێشوترە و دەرهاویشتەیەتی. ئیدی، گواستنەوە لە دیموکراسی بۆ ستەمکاری رێیتێدەچێت؛ لەبەرئەوەی کەڵەکەبوونی ئازادی، دەستەوگرووپی زۆری لێدەکەوێتەوە. بەهۆشیەوە، فرەیی دیدگە دەکەوێتەوە و هەریەکەشیان گیرۆدەی بەرژەوەندی بەرتەسکی خۆیانن.

کەواتە، ستەمکاری لەدیمکورکاسی دەرپەڕیو، لەڕێگەی تەڵەکەبازی هەزدەگرێتەدەست. چونکە، ساماندارەکان، وەک کەسێکی ئاسایی خۆی بەخەڵکی دەناسێنن. وەک ئەفلاتوون دەڵێت، لەرۆژانی یەکەمی دەسەڵاتگرتنەدەستدا ستەمکارو ئەلیگارشەکان پڕن لەبزەوخەندە، سڵاو لەهەموو کەسێک دەکەن. بەڵێن بەجەماوەر دەدەن و قەرزدارەکان لەقەرزەکانیان رزگاردەکەن و زەوی بەسەر خەڵکی و دەستوپێوەندیدا دابەشدەکەن تا وەک میرخاس دەرکەون!
بۆیە، دەرچوونی ترەمپ سەیروسەمەرەنییە. جگەلەوەی کە هۆکاری دەرەکی، رەوشی جیهان و جەنگ و کێشەکانی ئەمڕۆ لەبەرژەوەندی دەرچوونی کاندیدی رادیکاڵ و پۆپیلیستدایە. کەواتە، بەدەرچوونی ترەمپ ئەگەر ئەمە پێنەنێنە سەردەمێکی تری سیاسەتەوە، ئەوا بەدەنیاییەوە، ئەو فۆرمە رادیکاڵەی پۆپولیستەی سیاسەتمەدارو سەرکردە وەک نەریتێکی زاڵ لەجیهانی ئەمڕۆدا دەچەسپێت. چونکە، دەرچوونی کاراکتەرێکی وەها، ئەڵقەیەکی گرنگە لەزنجیرەی وڵاتەزلهێزەکان کە ‘پۆتین و سەرۆکی کۆریای باکورو ئەردۆگان و زۆریتریش تەوایدەکات. وەک هەندێک چاودێریش دەڵێن کاراکتەری ‘ترەمپ’بە وڵاتانی وەک روسیا، چین، کۆریاو زۆر وڵاتیتر لەبارە بۆ مامەڵەکردنی لەگەڵیدا.
لێرەوە، وەک فەیلەسوفی فەرەنسی ‘بادیۆ’ لەسەمیناریکی (۹/۱۱/۲۰۱٦) ووتی: جێگەی سەرنجە کە ترەمپ بێتە سەرۆکی ئەمریکا، بەڵام دەشبێت بەرەوڕووی ئەو راستییە بینەوە کە لیبرالیزمی سەرمایەداری لەلێواری تیاچووندایە.